

Dr. Audronė Kučinskienė

Vilniaus universiteto Klasikinės filologijos katedra
audrone.kucinskiene@flf.vu.lt

Alius Jaskelvičius

Vilniaus universiteto Klasikinės filologijos katedra
aliusj9@gmail.com

Profesoriaus Jono Dumčiaus palikimas: nuo rankraščių iki skaitmeninės duomenų bazės¹

Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomas profesoriaus Jono Dumčiaus archyvas tebėra aktualus, viena vertus, kaip nepublikuotų tekstų šaltinis, kita vertus, kaip mokslinių tyrimų objektas arba pamatinė medžiaga. Šiame straipsnyje apžvelgiama J. Dumčiaus darbų visuma, daugiausia dėmesio skiriant jo vertimams. Ištyrus archyve saugamus rankraščius ir įvairius dokumentus, pabandyta nustatyti vertimų eiliškumą ir datavimą.

R e i k š m i n i a i ž o d ž i a i: Jonas Dumčius, rankraščiai, vertimai, vertimų datavimas, antikiniai vardai

Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomas klasikinės filologijos profesoriaus Jono Dumčiaus (1905–1986) archyvas itin gausus ir įvairus. Tai mokslinis palikimas: vertimai, straipsniai, recenzijos, studijos, konferencijų pranešimai, perskaitytų knygų užrašai, tezės, paskaitų konspektai, be to, asmeniniai dokumentai (atestatas, universiteto baigimo diplomas, disertacijos byla etc.), namų išlaidų knygos,

¹ Straipsnyje panaudota šių projektų tyrimų medžiaga: „Antikinių tikrinių vardų skaitmeninė duomenų bazė“ (2013 06–2015 07), vadovė A. Kučinskienė, finansuojamas Lietuvos mokslo tarybos, sutarties Nr. MIP-078/2013; „Klasikinės filologijos sklaida: Aristofano komedijų vertimų publikavimas“ (2013), vadovė A. Kučinskienė, finansuojamas Lietuvos kultūros tarybos, sutarties Nr. KRF-S-485; „Kultūros istorijos sklaida: prof. Jono Dumčiaus rankraštinio palikimo publikavimas“ (2014), vadovė A. Kučinskienė, finansuojamas Lietuvos kultūros tarybos, sutarties Nr. LKT/S(5.20)-LEL-68.

gauti laiškai, sveikinimai, nuotraukos ir t. t. Kyla klausimas, kokią naudą mokslui ir kultūrai gali teikti panašūs archyvai. Pirmiausia – galimybę publikuoti vertingus tekstus. Šia prasme J. Dumčiaus palikimas niekada nebuvo pamirštas ir apleistas, bet nuolat tiriamas ir viešinamas. Jau po Profesoriaus mirties išspausdinti jo vertimai: Aischilo *Orestėja* (1988), Herodoto *Istorija* (1988 ir 2008), Menandro *Bambeklis* (1989), Aristotelio *Kategorijos* ir *Nikomacho etika* (1990), Senekos tragedijos *Trojietės* (1992), *Faidra*, *Pamišęs Herkulis* (1996), iš rankraščių parengta monografija *Sofoklis* (parengė Dalia Dilytė, Vilnius: Mokslas, 1992). Po kelio-likos metų pertraukos iš rankraščių prikeliami ir skaitytojams pristatomi nauji leidiniai: 2012 m. pasirodė nepublikuotų J. Dumčiaus straipsnių rinktinė *Iš rankraščių palikimo*², 2013 m. Klasikų asociacija (*Societas Classica*), remiama Lietuvos kultūros tarybos, parengė solidų J. Dumčiaus verstos Aristofano komedijos *Paukščiai* leidimą³ su moksliniais komentarais. Galop praėjusiais metais vėlgi Kultūros tarybos paramos dėka radosi tarsi tęsinys ar antroji dalis *Iš rankraščių palikimo: atsiminimai, laiškai*. Visi šie darbai skirti mūsų gerbiamo Mokytojo atminimui ir, žinoma, visos skaitančiosios Lietuvos šviesuomenės džiaugsmui.

Kita vertus, rankraštinio palikimo tyrimai leidžia geriau pažinti žmogų ir mokslininką, jo veiklos barus bei mokslinius interesus, įpročius ir charakterį. Rankraštis pasako apie žmogų daugybę dalykų, kurie išnyksta be pėdsako spausdintame tekste. Antai smulki, kone kaligrafiška Dumčiaus rašysena bei švara puslapyje atspindi rašiusiojo tvarkingumą, o lapai, kuriuose surašyti tekstai, – kone pedantiška, jei nesakysime suvalkietiška, taupumą. Daug tekstų surašyta ant plono permatomo A4 formato popieriaus lapo abiejų pusių smulkia, dailia rašysenam, o eilutės suguldytos taip, kad viena neužliptų ant kitos, esančios kitoje lapo pusėje. Stebina tai, kaip tvarkingai, kone be taisylių ir braukymų popieriuje gula tiek mokslinių straipsnių, tiek verčiamų tekstų eilutės.

² DUMČIUS, Jonas. *Iš rankraščių palikimo*: straipsniai. Sudarė, įvadinį straipsnį parašė ir Jono Dumčiaus bibliografiją parengė Audronė Kučinskienė. Vilnius: Aidai, 2012.

³ ARISTOFANAS. *Paukščiai*. Iš senosios graikų kalbos vertė Jonas Dumčius, vertimą redagavo, parengė, komentarus parašė ir bibliografiją sudarė Audronė Kudulytė-Kairienė. Vilnius: Societas Classica, 2013.

Lyginant su kito klasikinės filologijos žinovo ir vertėjo Antano Rukšos vertimų rankraščiais⁴, aiškiai matyti, jog rankraštinis tekstas atskleidžia visai kitokį kūrybos procesą: A. Rukša daugyšk braukia, ieško tinkamo žodžio, kiekvienai eilutei ar žodžių junginiui parenka po kelis ar net ke-liolika vertimo variantų, o vienos dienos darbas, kaip matyti iš šonuose užrašytų datų, retai kada viršija 20 hegzametro eilučių. O štai J. Dumčiaus šis veiksmas tarsi vyksta galvoje, o rašte fiksuojamas jau rezultatas. Tokį kūrybos vyksmą patvirtina ir amžininkų atsiminimai. Vladas Žukas taip prisimena atostogas Palangoje su Jonu Dumčiumi: „Mano kaimynas rašo be jokių šaltinių – vaikščioja po kambarėlių, trys žingsniai pirmyn, trys atgal, pirmyn atgal – pagaliau prisėda prie staliuko, užrašo sakinį į storą sąsiuvinį – rankraštis visai švarus, be taisymų. Užrašomos tik gerai apgalvotos mintys.“⁵

Apžvelgdami J. Dumčiaus palikimą kaip visumą, galime padaryti kai kurių išvalgų apie jo mokslinius interesus bei vertimus tam tikrais gyvenimo bei karjeros tarpsniais. Brandžios mokslinės karjeros pradžioje – per Antrąją pasaulinį karą ir pirmaisiais pokario metais – jis parašė keletą solidžių darbų lotyniškai ir vokiškai. Du iš jų dabar saugomi VUB Rankraščių skyriuje: „Utrum Sophocles librum *De choro* prosa oratione scripserit, necne“⁶ ir „De Sapphus carmine 2D“⁷. Pirmąją iš šių studijų apie tai, ar Sofoklis parašė proza knygą *Apie chorą*, J. Dumčius ketino ginti kaip disertaciją. Universiteto archyve išlikęs 1942 m. lapkričio 12 d. jo rašytas tokio turinio pareiškimas: „Parašiau disertacinį darbą „Utrum Sophocles librum „De choro“ prosa oratione scripserit, necne“. Todėl prašau Fakulteto Tarybos paskirti komisiją šiam mano darbui įvertinti.“⁸ Ant to paties lapo yra prierasas: „Hum. M. F-to Taryba savo posėdyje 1942.XI.13 išrinko komisiją darbui įvertinti iš prof. J. Otrębskio, doc. A. Rukšos ir prof. A. Salio. Oficialiais oponentais, darbą teigiamai

⁴ Rankraštį, kuriame yra dalis Vergilijaus Georgikų vertimo, Klasikinės filologijos katedrai padovanojo Violeta Rukšaitė-Tapinienė.

⁵ ŽUKAS, Vladas. *Prisiminimų puslapiai. Pažinti kultūros žmonės*. Vilnius, 2002, p. 45.

⁶ 1942, rankraštis, 29 A4 formato lapai, 58 psl. (VUB Rankraščių skyrius, F 220–52).

⁷ 1947, rankraštis, 62 psl. (VUB Rankraščių skyrius, F 220–68).

⁸ VUB Rankraščių skyrius, F 98–19.

įvertinus, paskirti J. Otrębskis ir A. Rukša. “Pasirašyta tuometinio fakulteto dekanı Jono Puzino. Vis dėlto gynimas tada neįvykęs, tikriausiai sutrukde ir tai, kad 1943 m. vokiečių valdžia uždare universitetą⁹, o po karo situacija pasikeitusi: oponentu paskirtas A. Rukša pasitraukė į Vakarų, o ir lotyniškai parašytas darbas galbūt netiko sovietų valdžiai.

Antroji stambi lotyniška studija, matyt, parašyta po 1946 m., „De Sapphus carmine 2D“ neseniai įtraukta į straipsnių rinkinį¹⁰. Naujauji atradimai bei tyrimai praturtino mūsų žinias apie Sapfo bei papildė jos eilėraščių korpusą¹¹, bet J. Dumčiaus kruopšti ir išsami studija apie eilėraštyje reiškiamus jausmus tebėra aktuali ir nepraradusi savo vertės. Be šių dviejų darbų, dar reikėtų pridurti du veikalus, kurie minimi jau 1946 m. liepos 11 d. sudarytame J. Dumčiaus mokslinių darbų sąrašė (rusų k.)¹², bet, deja, nėra išlikę tarp Profesoriaus rankraščių: „Quas partes choro tragoediarum Aristoteles attibuerit?“ (lot. k., 19 p.) ir „Ist Platos Prosa rythmisiert?“ (vok. k., 236 p.).

Peršasi kelios išvados. Akivaizdu, kad po stažuotės Bazelyje J. Dumčius jautėsi dalyvaujans Europos moksliniame gyvenime ir pakankamai tam pasirengęs, taigi savo mintis dėstė lotyniškai – mokslo kalba, priinama viso pasaulio filologams. Mūsų dienomis, kai lotyniški straipsniai tapo retenybe, šios solidžios studijos, parašytos nepriekaištingai sklandžia lotynų kalba, yra tarsi XIX–XX a. pradžios atgarsis, kai lotyniškai rašytos disertacijos buvo kone kasdienė praktika. Antra, galime sakyti, kad nuo pat karjeros pradžios ryškėja vienas J. Dumčiaus kaip mokslininko bruožas – universalumas. Į jo tyrimų akiratį pakliūva skirtingi

⁹ J. Dumčiaus disertacijos gynimo byloje tarp kitų dokumentų esančioje autobiografijoje rusų kalba parašyta, jog, 1943 m. vokiečių valdžiai sustabdžius universiteto darbą, jis grįžęs į tėviškę ir prabuves ten iki universiteto atidarymo. Į darbą grįžęs 1944–1945 mokslo metų pradžioje (VUB Rankraščių skyrius, F 220–6).

¹⁰ DUMČIUS, Jonas. *Iš rankraščių palikimo*, p. 159–239.

¹¹ 2004 m. Kelno universiteto papirusų kolekcijoje buvo rastas III a. pr. Kr. papirusas su iki šiol nežinomu, gana gerai įskaitomu Sapfo eilėraščiu. Surastą kūrinių rekonstravo ir publikavo M. L. Westas („The new Sappho“, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 2005, 151, p. 1–9). Lietuvoje žymiausias pastarųjų metų darbas yra prof. Henrikio Zabulio Sapfo korpuso vertimas (*Sappfo*. Vertė ir sudarė H. Zabulis, Vilnius: Meralas, 2002).

¹² VUB Rankraščių skyrius, F 220–51(2).

graikų autoriai, paliečiamos įvairios problemos, ir tas ratas ilgainiui tik plėsis. Kita vertus, matyti, jog pagrindinis dėmesys krypsta į tą sritį, kuri taps fundamentalių jo mokslinių tyrimų lauku, – graikų tragediją.

Po karo J. Dumčius susitelkia ties vertimais. Mes tiksliai nežinome pirmųjų vertimų datos, bet *terminus post quem* laikytinas 1946 m., mat minėtame 1946.VII.11 mokslinių darbų sąrašė dar nėra nė vieno vertimo. Iki tol Lietuva jau turėjo išverstą ir paskelbtą Homero *Odiseją* ir *Iliadą*¹³, keletą Platono dialogų, kai kurių net po kelis vertimus (*sic!*)¹⁴, kelias Aischilo ir Sofoklio tragedijas¹⁵, Aristofano komediją¹⁶, viena kita Anakreonto, Teognido, Cicerono, Cezario, Horacijaus, Ovidijaus ir kitų autorių atkarpėle buvo įdėta į moksleiviams ir studentams skirtus chrestomatinius leidinius¹⁷, pavyzdžiui, J. Talmanto sudarytą *Visuotinės literatūros chrestomatiją. I-ji dalis: Graikai ir Romėnai* (Kaunas, 1930),

¹³ HOMĖRO *Odiseja*. Vertė J. Ralys. Kaunas: Švietimo ministerijos leidinys, 1921; HOMĖRO *Ilijada*. Vertė J. Ralys ir kt., redagavo ir įvadą parašė V. Šilkarskis. Kaunas, 1930.

¹⁴ PLATONAS. *Sokrato apologija. Kritonas*. Vertė M. Račkauskas. Kaunas: „Vairo“ b-vės leidinys, 1927; PLATONAS. *Sokrato gynimasis teisme ir Kritonas*. Vertė A. Smetona, įvadą ir komentarus paruošė V. Šilkarskis. Kaunas: Švietimo m-jos Knygų leid. kom-jos leidinys Nr. 467, 1935; PLATONAS. *Eutifronas*. Išvertė M. Račkauskas. Kaunas, 1929; PLATONAS. *Fedonas (Apie sielą)*. Išvertė prof. M. Račkauskas. Kaunas, 1930; PLATONAS. *Puota. Faidonas*. Iš graikų kalbos vertė M. Račkauskas, įvadą parašė V. Sezemanas. Klaipėda: Švietimo m-jos Knygų leid. kom-jos leidinys Nr. 468, 1935.

¹⁵ SOFOKLIS. *Antigona*. Vertė J. Š. [Vaclovas Biržiška]. Išleista P. Nėrio kaštais, spauzdintas pas Otto v. Mauderodę Tilžėje, 1903; SOFOKLIS. *Karalius Oidipas*. Vertė A. Churginas. *Vainas*, 1935, t. XIII, Nr. 1, 50–52; Nr. 2, 163–166; Nr. 3, 338–341; Nr. 4, 446–449; t. XIV, Nr. 5, 66–69; SOFOKLIS. *Tragedijos (Antigonė, Karalius Oidipas, Oidipas Kolone)*. Vertė A. Rukša ir A. Venclova. Kaunas: Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisijos leidinys Nr. 505, 1939; ESCHILIS. *Prikaltas Prometėjis*. Vertė J. Š. [Vaclovas Biržiška]. Vilnius: Vilniaus žinių spaustuvė, 1905; AISCHILAS. *Prikaltasis Prometėjas*. Išvertė P. Gaučys. Kaunas, 1937; AISCHILAS. *Prikaltasis Prometėjas*. Vertė R. Mironas. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1947.

¹⁶ ARISTOFANAS. *Debesys*. Išvertė P. Gaučys, Kaunas, 1936.

¹⁷ PUBLIJUS OVIDIJUS NAZONAS. *Parinktųjų eilėraščių vertimas ir lotynų graikų mitologija su trumpute poeto biografija ir 25 piešiniais*. Parūpino V. Kuliešis, kalbą taisė St. Dabušis. Kaunas: „Vyties“ bendrovės leidinys, 1929; *Visuotinės literatūros chrestomatija. I-ji dalis. Graikai ir Romėnai*. Sudarė J. Talmantas, Kaunas: „Sakalo“ b-vės leidinys, 1930; Q. HORATIUS FLACCUS, *Parinktos odės ir epodės*. Parengė T. Šidiškis. Kaunas: Sakalas, 1936.

o kultūrinė spauda – žurnalai „Vairas“, „Židinys“, „Aidai“ kone kiekviename numeryje skaitytojams pateikdavo naujų vertimų ištraukų, supažindindami su Aristofano, Horacijaus, Ovidijaus, Tibulo kūryba¹⁸.

Galime drąsiai teigti, kad J. Dumčius buvo vienas iš produktyviausių antikinės literatūros vertėjų. Puikiai mokėdamas abi Antikos kalbas, jis labai praturtino ir graikų, ir romėnų literatūros lietuviškų vertimų kraitę. Šios veiklos Profesorius neapleis visą gyvenimą, tačiau, kaip matyti iš toliau pateikto tyrimo, gausiausias jo vertimų derlius užderės iki 1960 m. Tuo pat metu, nepamirškime, parašoma ir 1958 m. apginama disertacija, spaudoje paskelbiama pluoštas straipsnių – stublinantis mokslininko produktyvumas. Dalis J. Dumčiaus vertimų yra publikuota ir gerai pažįstama skaitančiai Lietuvos šviesuomenei, bet nemaža dalis tebėra likusi rankraščiais. Gal būtų galima ginčytis dėl šių rankraštinių vertimų meniškumo, skambumo ar metrinio tikslumo, tačiau neabejotina jų, kaip žodinio paminklo ir šio žmogaus palikimo, vertė. Juk dažnu atveju tai tebėra vieninteliai lietuviškai paskaitomi Plauto, Terencijaus, Menandro, Senekos kūriniai. Be to, turime nepamiršti, kad daugelis jų gimė ne prie rašomojo stalo, apkrauto knygomis ir žodynais, ir ne leidyklos užsakymu, bet laisvalaikiu ir tarsi savo malonumui ar minties pratyboms.

Kitas ženklus veiklos etapas – vadovėliai ir mokymo priemonės, kuriuos nuo 1958 m. pasipila kaip iš gausybės rago: nedidelis mokykloms skirtas rinkinėlis *Iš antikinės ir renesanso poezijos*¹⁹ vėliau išsirutulios į graikų ir romėnų literatūros chrestomatijas studentams²⁰, o 1960 m. pasirodęs trijų bendraautorių – Jono Dumčiaus, Kazimiero Kuzavinio ir Ričardo Mirono – originalus lietuviškas lotynų kalbos vadovėlis aukštosioms mokykloms *Lotynų kalba. Lingua Latina* (Vilnius: Politinės ir

¹⁸ Vertė Petras Gaučys, Motiejus Gustaitis, Antanas Maceina, Juozas Vosylius, Aleksys Churginas.

¹⁹ *Iš antikinės ir renesanso poezijos*: Chrestomatija vidurinei mokyklai su įvadais ir komentarais. Sudarė Jonas Dumčius, Leonas Valkūnas. Vilnius: Valstybinė pedagoginės literatūros leidykla, 1958.

²⁰ *Graikų literatūros chrestomatija*: Vadovėlis aukštųjų mokyklų filologijos specialybėms. Sudarė J. Dumčius ir L. Valkūnas. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963; *Ištraukos iš romėnų autorių*. Parengė J. Dumčius ir L. Valkūnas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 1970.

mokslinės literatūros leidykla, 1960) taps pagrindu ne vieno leidimo ir kelių variantų sulaukusio vadovėlio, iš kurio ir šiandien lotynų kalbos mokosi tiek gimnazijų, tiek universitetų studentai²¹. Ne mažiau svarbus J. Dumčiaus indėlis į graikų kalbos studijas Lietuvos aukštosiose mokyklose: *Graikų kalbos istorinė gramatika* pasirodo dar Profesoriumi gyvam esant, o graikų kalbos vadovėlis – jau po jo mirties²².

Dar vienas svarbus mokslinės veiklos baras – tai moksliniai straipsniai, kurių dauguma parašyta paskutiniais gyvenimo dešimtmečiais, nuo 1970 m. Taigi brandaus amžiaus Profesorius sugebėjo derinti dėstytojo darbą su vaisinga moksline veikla. Dalis jų buvo publikuojami mokslo darbų leidinyje „Literatūra“, tačiau didžiausias pluoštas liko rankraščių pavidalu²³. Tyrinėjant šią J. Dumčiaus palikimo dalį, pirmiausia prieš akis atsiveria Profesoriaus mokslinio domėjimosi platumas bei nepaprasta erudicija. Tyrimai apima įvairiausias klasikinės filologijos sritis: lingvistiką, literatūrologiją, mitologiją, kultūros istoriją. J. Dumčius buvo puikus abiejų Antikos kalbų mokovas, tad ir jo kalbiniai straipsniai liečia tiek graikų, tiek lotynų kalbos, lyginamosios lingvistikos, indoeuropeistikos, istorinės gramatikos klausimus. Mokslininką domina ir etruskų kalbos kilmės bei žodžių etimologijos problemos („Dėl etruskų kalbos žodžio *lupuce*“), ir seniausio išlikusio graikiško įrašo rekonstrukcija, prasmė bei kalbiniai ypatumai („Nestoro taurė kalbiniu atžvilgiu“), ir lotynų kalbos kirčio istorijos klausimai („Dėl lotynų kalbos kirčio“, „Dėl vadinamojo trijų morų dėsnio“). Be to, į kalbininko akiratį

²¹ DUMČIUS, Jonas; KUZAVINIS, Kazimieras; MIRONAS, Ričardas. *Lectiones Latinae*: lotynų kalbos vadovėlis LTSR aukštųjų mokyklų studentams filologams ir istorikams. Vilnius: Vilniaus universitetas, 1969; DUMČIUS, Jonas; KUZAVINIS, Kazimieras; MIRONAS, Ričardas. *Elementa Latina*: vadovėlis respublikos aukštųjų mokyklų klasikinės filologijos, lietuvių kalbos ir literatūros, užsienio kalbos ir istorijos specialybių studentams. Vilnius: Mokslas, 1978; 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas, Vilnius: Mokslas, 1986; 4-asis pataisytas ir papildytas leidimas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2010.

²² DUMČIUS, Jonas. *Trumpa istorinė graikų kalbos gramatika*: mokymo priemonė. Vilnius: Vilniaus valstybinis V. Kapsuko universitetas, 1975; *Graikų kalba*: vadovėlis respublikos aukštųjų mokyklų filologijos specialybės studentams. Vilnius: Mokslas, 1989.

²³ Dalis Rankraščių skyriuje saugomų J. Dumčiaus straipsnių neseniai sudėti į jau minėtą jo straipsnių rinkinį *Iš rankraščių palikimo* (2012).

patenka ir lietuvių dialektologija, ypač gimtoji suvalkiečių tarmė („Dvejopa balsiokaita“)²⁴. Svarbiausias J. Dumčiaus literatūrologinių tyrinėjimų objektas – graikų tragedija. Apie tai publikuota pluoštas straipsnių, jau po mirties išleista monografija *Sofoklis*²⁵. Rankraščių skyriuje esama dar nemažai nepublikuotų šios srities straipsnių, savo leidėjo dar laukia studija apie Aischilą²⁶. Nesunku pastebėti, kad ir graikų tragedijos bare mokslininkas nesiriboja siaura specializacija, bet leidžia minčiai plačiai skleistis: jis aprėpia visų trijų didžiųjų graikų tragikų – Aischilo, Sofoklio ir Euripido – kūrybą, nagrinėja savitą jų herojų pareigos, garbės supratimą, žmogaus santykį su lemtimi („Dėl tragiškos „kaltės“ ar „klaidos“), kiekvieno tragiko dialogų ypatumus („Kai kurie Aischilo dialogų ypatumai, lyginant su Sofokliu“), sentencijų įvairovę („Sentencijos Aischilo kūryboje“), kelia įdomių hipotezių dėl tragedijų datavimo („Dėl apytikrės Sofoklio *Oinomajo* datos“) ir t. t. Be graikų tragedijos, į Dumčiaus tyrimų lauką patenka kitų autorių, tiek graikų (Teokrito), tiek romėnų (Terencijaus, Katulo, Tibulo, Propercijaus, Horacijaus, Senekos), kūriniai.

Nemenka problema yra rankraštinų tekstų datavimas, ir pats rankraštis čia tampa svarbiausiu informacijos šaltiniu. Rengiant straipsnių rinkinį *Iš rankraščių palikimo* (Vilnius, 2012), sudarytojai pavyko patikslinti kai kurias straipsnių datas, pasinaudojus rankraščių archyve išlikusiais J. Dumčiaus mokslinių darbų sąrašais²⁷. Deja, ir jų datos dažniausiai nėra nurodomos, jas tik galima nuspėti iš to, kuriais metais baigiasi publikuoti darbai. Be to, apytikriai datuoti straipsnius bandyta pagal tai, kokia vėliausia bibliografinė nuoroda pateikiama pačiame tekste.

Šiame straipsnyje norėtume sutelkti dėmesį į J. Dumčiaus vertimų datavimą. Vertimų datas Dumčius neretai nurodo rankraščio gale, dargi su priedais ir patikslinimais. Kartais vertimų laiką atsekti padeda ir

²⁴ Į minėtą rinkinį nepateko šie straipsniai: „Kai kurie šakiečių tarmės ypatumai“, „Vidugirio kaimo (pusiaukelėj tarp Paluobių ir Griškabūdžio) tarmė, lyginant su Paluobių apylinkės tarmė“.

²⁵ DUMČIUS, Jonas. *Sofoklis*. Parengė D. Dilytė. Vilnius: Mokslas, 1992.

²⁶ VUB Rankraščių skyrius, F220–138.

²⁷ VUB Rankraščių skyrius, F 220–51.

tokie, sakytume, antriniai požymiai: kokiame popieriuje ir koku rašalu užrašytas tekstas, kurie iš jų ir kokia tvarka minimi darbuotojo anketose ir darbų sąrašuose ir pan. Gretindami visus šiuos duomenis, pabandėme atkurti bendrą Profesoriaus vertimų vaizdą: jų seką, eiliškumą, nustatyti, kokius autorius ir kūrinius tam tikru laikotarpiu renkasi vertėjas ir pan.

Pirmasis mūsų turimas J. Dumčiaus vertimas, kurio tiksli data nurodyta paties vertėjo, yra Herodoto *Istorijos* rankraščio variantas su priedais: „Pradėjau versti antroj pusėj birželio 1949 m., o baigiau 9 rugsėjo 1949 m. (Daugiausia išverčiau liepos mėnesį, bet taip pat su pertraukomis!)“²⁸ Iškart pribloškia neįtikėtinas vertimo greitis! Tačiau pats vertėjas turbūt nelaiškė savo darbo baigtu, nes, pirma, turime dar kelias vėlesnes vertimo redakcijas – kruopštaus taisymo žymes, antra, 1958 m. gruodžio 6 d. disertacijos byloje esančiame darbų sąrašė²⁹ jis nemini Herodoto, nors nurodo kitus savo rankraštinis vertimus (Hesiodo, Euripido, Aristofano, Terencijaus, Plauto, Petronijaus, Aristotelio). Jei darysime prielaidą, kad šiame ir kituose darbų sąrašuose nepublikuoti vertimai daugmaž pateikiami tokiu eiliškumu, koku jie buvo atlikti (bent jau autorių seką dažnai patvirtina mūsų turimi duomenys), tuomet galime manyti, kad vieni iš ankstyviausių buvo ir Hesiodo poemų *Teogonija* bei *Darbai ir dienos* vertimai³⁰, minimi pirmuoju numeriu minėtuose sąrašuose. Beje, jie ir užrašyti ant kitokio popieriaus nei visi kiti vertimai – ant VU Humanitarinių mokslų fakulteto įskaitų registracijos lapų.

1950 metais užderėjo gausus vertimų derlius. Akivaizdu, kad tais metais vertėjas nutarė imtis antikinės komedijos žanro. Per vasaros atostogas jis išverčia kelias graikų komediografo Aristofano komedijas: *Paukščius* („Išverčiau per 8 dienas! Devintai liko tik 46 eilutės!“)³¹, *Varlės* („Baigiau šeštadienį (1950. VIII. 19), pradėjau sekmadienį (VIII.13) po *Paukščių!*“)³². Turbūt apie tą patį laiką išverstos ir komedijos *Debesys*

²⁸ Herodotas. *Istorija*. 9 knygos (I redakcija). 233 lap. VUB Rankraščių skyrius, F 220–221.

²⁹ Mašinėle spausdintas mokslinių darbų sąrašas rusų kalba, publikuoti ir rankraštiniai darbai, iš viso 51 pozicija. VUB Rankraščių skyrius F 220–6.

³⁰ Hesiodas. *Teogonija* (I redakcija). VUB Rankraščių skyrius, F 220–224; Hesiodas. *Darbai ir dienos*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–223.

³¹ Aristofanas. *Paukščiai* (I redakcija). VUB Rankraščių skyrius, F 220–203.

³² Aristofanas. *Varlės*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–207.

bei *Raiteliai*³³. Pastarosios vertimo data rankraštyje nenurodyta, bet, žinodami J. Dumčiaus vertimo tempus, galime spėti, kad ji įsiterpė rugpjūčio pabaigoje po *Varlių* (žr. priedą). Jos rankraštis yra lygiai toks pat kaip *Paukščių* ir *Varlių*: ant plonų permatomo popieriaus A4 formato lapų violetiniu rašalu tekstas surašytas plona, nesusiliejančia rašysena. Dar labiau intriguojantis yra *Debesų* likimas. Šis rankraštis neišlikęs, bet 1958 m. gruodžio 6 d. disertacijos gynimo byloje esančiame mokslinių darbų sąrašė visos keturios Aristofano komedijos nurodomos greta. Be to, žinome, kad kaip tik šis Profesoriaus vertimas buvo įtrauktas į *Graikų literatūros chrestomatiją* (1963), o sutapimo (ar vertėjo taupumo) dėka turime išlikusį *Debesų* mašinraštį: ant jo lapų antrosios pusės vėliau užrašytas Menandro *Bambeklio* vertimas³⁴.

Iškart po Aristofano vertėjas lieka prie antikinės komedijos žanro, bet imasi romėnų autorių: pirmoji mokykliniame sąsiuvinyje gula Plauto *Asinarija* („Verčiau rugpjūčio pabaigoj (200 eil.)“)³⁵, bet grįžus po atostogų į Vilnių jos vertimas kuriam laikui atidedamas. Jau rugsėjo 2 d. J. Dumčius sėda prie vertimų, bet kažkodėl netęsia pradėtosios komedijos (pamiršta?), bet imasi naujo Plauto kūrinio – komedijos *Dėžutė* („Verčiau 1950.IX.2–6“)³⁶, po jos – kito romėnų rašytojo Terencijaus žymiausios pjesės *Broliai* („Versta 1950.IX.9–IX.16 (17 tik 12 eilučių liko!)“)³⁷. Paskui vėl grįžta prie Plauto, užbaigia *Asinariją* („Verčiau rugpjūčio pabaigoj (200 eil.) ir X.7–X.11 (5 dienas)“) ir be dienos pertraukos išviera dar tris pjeses: *Bakchides* („1950.X.11–16 (5 dienas!)“)³⁸, *Belaisvius* („Verčiau 1950.X.16–20 ir X.23–27“)³⁹ ir *Kasina* („X.27–XI.2“)⁴⁰, o lapkričio mėn., po vos kelių dienų atokvėpio, – *Duonvabalį* („Verčiau 1950.XI.6–XI. 8 (3 dienas: 140 + 230 + 360 eilučių)“)⁴¹,

³³ Aristofanas. *Raiteliai* (I redakcija). VUB Rankraščių skyrius F 220–205.

³⁴ Menandras. *Bambeklis, arba Mizantropas* (II redakcija). VUB Rankraščių skyrius, F 220–229.

³⁵ Plautas. *Asinarija* (I redakcija). VUB Rankraščių skyrius F 220–239.

³⁶ Plautas, *Dėžutė* (I redakcija). VUB Rankraščių skyrius, F 220–243.

³⁷ Terencijus. *Broliai* (I redakcija). VUB Rankraščių skyrius, F 220–265.

³⁸ Plautas, *Bakchidės*, VUB Rankraščių skyrius, F 220–240.

³⁹ Plautas. *Belaisviai* (I redakcija). VUB Rankraščių skyrius, F 220–241.

⁴⁰ Plautas. *Kasina* (I redakcija). VUB Rankraščių skyrius, F 220–250.

⁴¹ Plautas. *Duonvabalis* (I redakcija). VUB Rankraščių skyrius, F 220–245.

Epidiką („Verčiau 1950.XI.9–11 (235 eil. + 441 eil. + 733 eil.)“)⁴² ir *Pirklių* („XI.12–XI.23“)⁴³. Sprendžiant iš rankraščių, tais pačiais metais dar išversta *Aulularia* ir dalis (711 eil.) *Kario pagyrūno*. Pirmąją lentelėje įrašėme po Terencijaus *Brolių*, nes čia susidaro laiko tarpas, be to, ji užrašyta ant tokių pačių popieriaus lapų kaip *Dėžutė*, *Broliai*. Žinoma, tai nėra patikimi kriterijai, veikiau spėlionės. Visi tų metų vertimai (išskyrus *Asinariją*, užrašytą ploname mokykliniame sąsiuvinyje) užrašyti ant plonyčių popieriaus lapų abiejų pusių violetiniu rašalu, bet vienu rankraščių tekstas susiliejęs, o kitų užrašytas plona, nesulietta rašysena. Deja, tai nedaug tepadeda datavimui, nes abi rankraščių rūšys neina chronologiškai, bet kaitaliojasi⁴⁴.

Po kelerių metų pertraukos 1958 m., matyt, rengdamasis disertacijos gynimui, J. Dumčius vėl grįžta prie šių vertimų, juos perrašo, pataiso, ir taip randasi kai kurių komedijų antroji redakcija, kai kurių nauji vertimai. Daugelis jų be datos, bet lengvai atpažįstami iš popieriaus, rašalo bei rašysenos, lyginant su keliais datuotais rankraščiais. Rugsjūtį išverstos dvi naujos Plauto komedijos – *Stichas* („Verčiau Palangoj 1958.III.15–20“)⁴⁵ ir *Lynas* (be datos), abi užrašytos ant mažo formato permatomų lapų vienos pusės šviesiais mėlynu („žalsvu“) rašalu. Toliau eina dar penkios Plauto komedijos, kurios ir pagal užrašytas datas, ir pagal rankraštį (dvigubi nepermatomo popieriaus lapai, šviesiai mėlynu („žalsvu“) arba violetiniu rašalu) darniai gula į eilę: užbaigiama pirmoji redakcija seniai pradėto *Kario pagyrūno* („Verčiau (712–1437) 1958.VIII.30–IX.4“)⁴⁶, naujai išverčiamos *Persas* („Verčiau 1958.IX.4–9 (žalsvu šriftu Zakrete saulėtomis dienomis)“)⁴⁷, *Pūnas* („Verčiau 1958.IX.9–15 (žalsvu šriftu Zakrete 14.IX)“)⁴⁸, *Laukinis* („Verčiau 1958.IX.15–20“)⁴⁹, *Tripinigė*

⁴² Plautas. *Epidikas*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–247.

⁴³ Plautas. *Pirklys*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–255.

⁴⁴ Susiliejusia rašysena – Aristofano *Paukščiai*, Plauto *Dėžutė*, Terencijaus *Broliai*, Plauto *Aulularia*, *Kasina*, *Duonvabalio* pradžia; nesusiliejusia rašysena – Aristofano *Varlės*, *Raiteliai*, Plauto *Bakchidės*, *Belaisviai*, didžioji dalis *Duonvabalio*, *Epidikas*, *Pirklys*, *Karys pagyrūnas*.

⁴⁵ Plautas. *Stichas*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–260.

⁴⁶ Plautas. *Karys pagyrūnas* (I redakcija). VUB Rankraščių skyrius, F 220–248.

⁴⁷ Plautas. *Persas*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–254.

⁴⁸ Plautas. *Pūnas*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–257.

⁴⁹ Plautas. *Laukinis*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–252.

(„1958.IX.27–X.3“)⁵⁰. Pagal tuos pačius rankraščio kriterijus čia pat pri-dėtume nedatuotą Hesiodo *Teogonijos* antrąją redakciją⁵¹. Neabejotinai tiems patiems metams priklauso šūsnis anksčiau išverstų Plauto ir Aristo-fano komedijų, naujai peržiūrėtų ir švariai perrašytų mėlynu („žals-vu“) rašalu ant pusiau plono gelsvo popieriaus lapų vienos pusės⁵². Tiesa, identiški rankraščiai išliko ir paskesniais 1959 metais, tačiau šiuo atveju lemiamu datavimo kriterijumi tampa jau minėtas J. Dumčiaus darbų 1958 m. gruodžio 6 d. disertacijos byloje sąrašas, kuriame išvardyti visi ligi tol išversti ir sutvarkyti vertimai. 1959 metų darbai į jį dar nepatenka.

Žinoma, mūsų atkurtas vaizdas turi spragų. Antai neiškus Euripi-do *Bakchančių* ir Petronijaus *Satyrikono* vertimų laikas. Abu jie įtraukti į disertacijos bylos sąrašą. Jei tikėsime, kad jame pateiktų darbų seka daugmaž atitinka vertimų eiliškumą, tuomet *Bakchantės* laikytinos vie-nu ankstyviausių J. Dumčiaus vertimų (1949 m. pabaiga ar 1950 m. pradžia?), nes įrašytos iškart po Herodoto, dar prieš Aristofano ir Plauto komedijas. Priešingai, *Satyrikonas* eina jau po visų mūsų minėtų verti-mų, o dalis rankraštinio teksto (fragmentų paaiškinimai)⁵³ surašyta ant tokių pačių plonų pusinių lapų, kaip Plauto *Stichas* ir *Lynas* (1958). Už-baigta *Satyrikono* redakcija, mašiniškis, antraštiniame lape datuojamas 1966 m.⁵⁴ Žinome, kad pirmą kartą *Satyrikonas* buvo išleistas 1984 m., taigi parengtas tekstas ilgakai išgulėjo stalčiuje.

Ligi šiol buvo manyta, kad *Bakchančių* vertimo rankraščio neturime, tik mašiniškį⁵⁵. Tačiau ruošiant šį straipsnį, pavyko pastebėti rankraštį su *Bakchančių* ištraukomis, įdėtą į vieną aplanką su Anakreonto, Alka-jo, Solono, Kalino, Tirtajo etc. ištraukų vertimais⁵⁶. Mes nežinome, ar

⁵⁰ Plautas. *Tripinigė*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–261.

⁵¹ Hesiodas. *Teogonija* (II redakcija). VUB Rankraščių skyrius, F 220–225.

⁵² Plautas. *Belaisviai* (II redakcija), F 220–242; *Dėžutė* (II redakcija), F 220–244; *Duon-vabalys* (II redakcija), F 220–246; *Aulularia* (II redakcija, pakeistas liet. pavadinimas – *Puodynė*), F 220–259; *Kasina* (II redakcija), F 220–251; Aristofanas. *Paukščiai* (II redakcija), F 220–204; *Raiteliai* (II redakcija), F 220–206; Terencijus. *Broliai* (II redakcija), F 220–266.

⁵³ Petronijus. *Satyrikonas* (I redakcija). VUB Rankraščių skyrius, F 220–234.

⁵⁴ Petronijus. *Satyrikonas* (II redakcija). VUB Rankraščių skyrius, F 220–235.

⁵⁵ Euripidas. *Bakchantės*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–215.

⁵⁶ VUB Rankraščių skyrius, F 220–202.

tai pirmasis šios Euripido tragedijos vertimo variantas, tačiau sutikrinus paaiškėjo, jog tai yra kaip tik tos chorų partijos (eil. 64–169, 370–431, 519–575, 862–911, 976–1023), kurios buvo kupiūruotos įtraukiant tragedijos tekstą į *Graikų literatūros chrestomatiją* (1963) ir kurių trūksta mūsų turimame mašinraštyje, mat šis neabejotinai buvo skirtas tam publikavimui. Taigi rankraštis užpildo esamas spragas, ir drąsiai galime teigti, kad Dumčius buvo išvertęs visą Euripido tragediją *Bakchantės*.

Neaiškus ir 1958 m. bei vėlesniuose J. Dumčiaus darbų sąrašuose minimos Aritotelio *Poetikos* likimas, nes tokio rankraščio archyve neturime. Lieka neaiškumų ir dėl Plauto vertimų. Išlikusį Plauto korpusą sudaro 21 pjesė, iš kurių tarp Profesoriaus rankraščių pasigendame keturių: *Amphitruo*, *Menaechmi*, *Mostellaria* ir *Vidularia*. Trys iš jų, *Amfitrijonas*, *Komedija su vaiduokliu* (*Mostellaria*) ir *Lobis* (*Vidularia*), įtrauktos į minėtus J. Dumčiaus darbų sąrašus, taigi tikriausiai buvo išverstos, tik neišliko rankraščiai. Galime spėti, kad *Menechmų* visai nevertė dėl to, jog ši pjesė jau buvo išversta Aleksio Churgino ir išleista 1947 m. pavadinimu *Dvyniai*⁵⁷. Tačiau ypač stebina *Amfitrijono* rankraščio nebuvimas, mat kaip tik ši J. Dumčiaus versta komedija 1970 m. įėjo į pirmąjį Plauto rinkinį, šalia jau minėtų A. Churgino verstų *Dvynių* ir Antano Dambrausko *Vergo apgaviko* (*Pseudolus*) bei *Kario pagyrūno* (*Miles gloriosus*)⁵⁸. Paprastai spaudai rengti J. Dumčiaus vertimai turi kelis rankraštinius variantus: pirmasis juodraštinius, antrasis ranka rašytas, bet jau švaresnis tekstas, galiausiai mašinėle spausdintas trečias ar net ketvirtas variantas. Šiuo atveju stebina ne tik *Amfitrijono* nebuvimas, bet ir tai, kad būtent *Karys pagyrūnas* bei *Pseudolas* išliko mašinraščio pavidalu, tarsi jos būtų buvusios rengtos spaudai. Tačiau publikuoti juk buvo A. Dambrausko vertimai! Galime tik spėlioti, kas ir pagal kokius kriterijus pasirinko, kurio vertėjo tekstus įtraukti į rinktinę.

1959 m. vasarą atlikti vertimai nekelia abejonių, nes jų nurodytos datos gula gražia seka, lygiai tokia pačia, kaip jie surašyti kitame išlikusiame

⁵⁷ PLAUTAS. *Dvyniai*. Vertė A. Churginas, redagavo ir paaiškinimus paruošė prof. M. Račkauskas. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1947.

⁵⁸ PLAUTAS. *Komedijos*. Vilnius: Vaga, 1970.

dokumente: tai kopija (spausdinta mašinėle per kalnę) to paties disertacijos gynimui parengto darbų sąrašo, kurio gale J. Dumčiaus ranka prirašyti vėlesni jo darbai⁵⁹. Tarp jų jau minimi 1960 m. publikuoti straipsniai ir lotynų kalbos vadovėlis *Lingua Latina*, o prie mokymo priemonės *Kaip nagrinėti lotynišką tekstą* yra prierasas „įteikta spaudai“. Kadangi žinome, jog šie metodiniai nurodymai studentams neakivaizdininkams išėjo 1961 m., tai yra patikimas šio darbų sąrašo sudarymo *terminus ante quem*. Taigi galime toliau sekti J. Dumčiaus vertimų eigą. 1959 m. jis lieka ištikimas antikinei dramai, tik dabar daugiau dėmesio skiria tragedijai: išverčia Aischilo trilogiją *Orestėja* ir dvi iš septynių išlikusių Sofoklio dramų. Visos jos užrašytos ant tokių pačių pusiau plono popieriaus lapų vienos pusės, kaip pernykštės komedijų antrosios redakcijos, o vertimų datos kruopščiai užrašytos rankraščių gale: Aischilo *Agamemnonas* („Verčiau 1959.VI.20–29 (10 dienų)“), *Choėforos* („Verčiau 1959.VI.29–VII.3“), *Eumenidės* („Verčiau 1959.VII.3–7 (5 dienas). Visa *Orestėja*: 1959.VI.20–1959.VII.8 (18 dienų)“)⁶⁰, Sofoklio *Ajantas* („Verčiau 1959.VII.8–14“)⁶¹, *Trachinietės* („Verčiau 1959.VII.15–20 (6 dienas nepilnai!)“)⁶². Vėlgi norisi pasvarstyti apie kūrinį pasirinkimą. *Orestėja*, be abejo, žymiausias Aischilo veikalas, vienintelė išlikusi antikinė trilogija, taigi jos vertimo pirmumas visiškai suprantamas. Tačiau tarp išlikusių septynių Sofoklio tragedijų *Ajantas* ir *Trachinietės* turbūt nelaikytinos tokiomis, sakytume, chrestomatinėmis kaip *Antigonė*, *Karalius Oidipas* ar *Oidipas Kolone*. Atrodo, kad vertėjo pasirinkimą ir vėl lemia tai, kad pastarosios jau buvo išverstos tarpukariu⁶³. J. Dumčius renkasi neverstus kūrinius⁶⁴.

Po tragedijų J. Dumčius grįžta prie antikinės komedijos ir išverčia penkias Terencijaus komedijas. Jų eiliškumas nekelia jokių abejonių, nes jos nuosekliai surašytos trijuose sąsiuvinuose: ploname – dalis (iki

⁵⁹ VUB Rankraščių skyrius, F 220–51 (3–8).

⁶⁰ Aischilas. *Orestėja*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–199.

⁶¹ Sofoklis. *Ajantas*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–262.

⁶² Sofoklis. *Trachinietės*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–263.

⁶³ Žr. 14 paaišk.

⁶⁴ Išskyrus minėtą Aristofano *Debesų* vertimą, kuris pakeitė dar 1929 m. „Židinyje“ dalimis per kelis numerius (8–12) publikuotą Povilo Gaučio vertimą.

317 eil.) *Andrietės*, pusstoriame – jos tęsinys („Verčiau Palangoj: 1959.VIII.1–10“), iškart toliau *Uošvė* („verčiau 1959.VIII.10–18“), dalis *Eunūcho*, storame sąsiuvinyje – *Eunūcho* tęsinys nuo 529 eil. („Verčiau Palangoj: 1959.VIII.19–25“), *Pats save baudžias* („Verčiau Palangoj: 1959.VIII.25–31“) ir *Formionas* („Verčiau Palangoj: 1959.VIII.31–IX.3 (per 4 dienas)“)⁶⁵. Drauge su anksčiau išverstais *Broliais* tai ir yra visas išlikęs Terencijaus korpusas.

Po 1959 m. J. Dumčiaus vertimų srautas apmažta, nors visiškai nesi-
baigia. 1960 m. vasarą išverstos trys iš dešimties Senekos tragedijų ligšiol
tebėra vieninteliai šio romėnų rašytojo dramų vertimai į lietuvių kalbą.
Deja, šiuo metu jų rankraščio Profesoriaus archyve neturime, tačiau
Trojietės buvo publikuotos (kupiūruotu tekstu) *Romėnų literatūros chres-
tomatijoje* (1992), o *Faidra* ir *Šėlstantis Herkulis* – „Literatūroje“, 1996,
38(3), nurodant ir jų vertimų datas (žr. lentelę). Po Senekos J. Dum-
čiaus darbų sąrašė (iki 1961 m.) nurodomi Tacito *Analai* (I–II knygos),
kurių rankraštis vėlgi neišlikęs.

Antikinės dramos vertimus užbaigia graikų naujosios komedijos kū-
rėjo Menandro pjesės, tiksliau, jų fragmentai, kurie ir sudaro šio kadaise
nepaprastai garsaus dramaturgo palikimą. Visi Rankraščių skyriuje sau-
gomi šio dramaturgo fragmentų vertimai surašyti į plonus languotus
mokyklinius sąsiuvinius⁶⁶, nepažymint datos, taigi datuoti galime apytiksliai pagal kitus požymius. *Terminus post quem* būtų 1961 m., nes
minėtame darbų sąrašė⁶⁷ Menandras dar neminimas, o *terminus ante
quem* – 1967 m., kai jau įvardijamas ir Menandro *Bambeklis*, ir visi jo
fragmentai⁶⁸. Žinome, kad viena ne visa išlikusi Menandro pjesė *Trečiųjų
teismas* buvo įtraukta į *Graikų literatūros chrestomatiją* (1963), o komedi-
jos *Bambeklis* antroji vertimo redakcija, kaip esame minėję, yra užrašyta
ant Plauto *Paukščių*, kurie buvo parengti tai pačiai *Chrestomatijai*, ki-
tos mašinraščio pusės. Vadinas, *Bambeklis* išverstas vėliau⁶⁹, tačiau

⁶⁵ Terencijus. *Komedijos*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–264.

⁶⁶ Menandras, komedijų fragmentai, VUB Rankraščių skyrius, F 220–230/231.

⁶⁷ VUB Rankraščių skyrius, F 220–51 (3–8) (Dumčiaus darbų sąrašas iki 1961 m.).

⁶⁸ Ten pat, F 220–51 (50–54) (Dumčiaus darbų sąrašas iki 1967 m.).

⁶⁹ Menandras. *Bambeklis* (II redakcija). VUB Rankraščių skyrius, F 220–229. Pirmą kartą
J. Dumčiaus darbų sąrašuose ji pasirodo F 220–51 (11–13), iki 1965 m.

žinant, jog ši vienintelė išlikusi visa Menandro komedija buvo atrasta tik 1952 m., telieka stebėtis, kaip Dumčius reaguoja į naujausius atradimus ir pristato juos Lietuvos skaitytojams. Taigi galime sakyti, kad iki 1967 m. buvo išverstas visas išlikęs Menandro korpusas, bent jau toks, koks jis buvo tuomet pažįstamas pasauliui, neskaitant vėliau atrastų papiruso skiaučių su šio dramaturgo kūrybos fragmentais.

Paskutiniuoju gyvenimo dešimtmečiu Jonas Dumčius vėl aktyviai įsitraukia į vertimus, šiuokart atiduodamas duoklę filosofijai. Tai lemia greičiau ne tiek pasikeitę jo moksliniai interesai, kiek, manytume, vertimų paklausa ir leidyklų užsakymai. Mat šiuo metu išleidžiami tokie filosofinių tekstų rinkiniai kaip *Filosofijos istorijos chrestomatija* (pirmas tomas, skirtas XIX–XX a., pasirodo 1974 m., *Antikos ir Viduramžių* tomai – 1980 m.), *Vakarų Europos ir Amerikos filosofija* (1974), *Grožio kontūrai* (1980). Šiems leidiniams Dumčius vertė ištraukas ne tik iš antikinų, bet ir iš italų kalbos, o paskutiniajame mūsų turimame savo vertimų sąrašė kruopščiai jas visas išvardija⁷⁰. J. Dumčiaus vertimus vainikuoja dar keli stambūs darbai, atlikti turbūt po 1976 m.⁷¹ Tai akademinei visuomenei gerai pažįstami veikalai: Plauto *Valstybė* (Vilnius: Mintis, 1981; Pradai, 2000) ir sudėti į *Rinktinių raštų* leidinį du Aristotelio veikalai – *Kategorijos* bei *Nikomacho etika* (J. Dumčius ją vadina *Nikomachine etika*). Pastarieji publikuoti jau po Profesoriaus mirties, bet pradėti rengti turbūt gerokai anksčiau. Rankraščių skyriuje turime net po kelias jų redakcijas – ir rankraštinės, ir mašinraščio⁷². Kaip liudija sudarytojas Antanas Rybelis, „<...> į „Rinktinius raštus“ įtraukėme dar du neskelbtus traktatus „Kategorijos“ ir „Nikomacho etika“, kuriuos į lietuvių kalbą išvertė profesorius Jonas Dumčius (1905–1986) ir 1985 m. įteikė „Minties“ leidyklai. Keletas mėnesių prieš mirtį J. Dum-

⁷⁰ VUB Rankraščių skyrius F 220–51 (57).

⁷¹ Terminu *post quem* laikome 1976 m., nes turime dokumentą, kuriame J. Dumčiaus ranka surašyta: „J. Dumčiaus 1976 metų darbai“ (VUB Rankraščių skyrius F 220–51 (56)); tarp jų dar neminimi paskutiniai vertimai.

⁷² Platonas. *Valstybė* (I–III redakcija). VUB Rankraščių skyrius F 220–236/238; Aristotelis. *Kategorijos* (I–III redakcija). Ten pat, F 220–208/211; Aristotelis. *Nikomachine etika* (I–III redakcija). Ten pat, F 220–212/214.

čius su jam būdingu kruopštumu bei atsakingumu vertimų rankraščius dar kartą peržiūrėjo, kai ką patikslino.⁷³

Taip atrodo bendras šio nepaprastai darbštaus vertėjo darbų vaizdas. Į tyrimų lauką nepateko vienas kitas smulkesnis fragmentiškas vertimas, kaip antai Homero *Odisėjos* ištraukos⁷⁴, Alkajo, Tirtajo, Anakreonto ir kitų graikų lyrikų eilėraščiai⁷⁵, įėję į *Graikų literatūros chrestomatiją*, bei *Filosofijos istorijos chrestomatijai* išverstos įvairių autorių ištraukos, kurių rankraščių J. Dumčiaus archyve neturime.

Profesoriaus palikimo aptarimas liktų nebaigtas, nepaminėjus dar vieno fundamentalaus jo veikalo – 1958 m. apgintos humanitarinių mokslų daktaro disertacijos (tuomet vadintos filologijos mokslų kandidato disertacija) „Antikiniai tikriniai vardai lietuvių kalboje“. Kaip rašoma paties disertanto darbo pristatyme⁷⁶, imtis šios temos paskatinę nesutarimai su redaktorais dėl vardų rašybos leidžiant Josifo Tronskio į lietuvių kalbą išverstą *Antikinės literatūros istoriją*⁷⁷, kurią leidžiant J. Dumčius bendradarbiavo – vertė graikų poezijos fragmentus. Tuomet Profesorius parengęs smulkų pranešimą leidyklos darbuotojams ir sumanęs nedidelį darbą apie vardų rašybą. Nors jam nepavyko įtikinti redaktorių, bet, ištraukęs į teorinį klausimo svarstymą, J. Dumčius ne tik paskelbė du straipsnius ta tema⁷⁸, bet ir sukaupė tiek medžiagos, kad šiandien turime daugiau nei 900 puslapių mašinėle spausdintą veikalą. Darbo užmojų liudija ir šis įrašas mokslinių darbų sąrašė (disertacijos byla, F 220–6) prie rankraštinių tekstų: „Antikinių tikrinių vardų traktavimo vok., lenkų, rusų ir liet. k. istorija“, rankr., 2000 p.“ (*sic!*).

⁷³ ARISTOTELIS. *Rinkiniai raštai*. Iš senosios graikų kalbos vertė Jonas Dumčius, Marcellinas Ročka, Vosylius Sezemanas, sudarė Antanas Rybelis. Vilnius: Mintis, 1990, p. 407.

⁷⁴ Homeras. *Odisėja* (I, 58–118; VI, 73–104). VUB Rankraščių skyrius, F 220–233.

⁷⁵ *Alkajo, Anakreonto, Solono, Kalino, Tirtajo etc. ištraukos*. VUB Rankraščių skyrius, F 200–202.

⁷⁶ *J. Dumčiaus disertacijos byla, 1958. XII. 6*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–6.

⁷⁷ TRONSKIS, Josifas. *Antikinės literatūros istorija*. Vertė L. Valkūnas, redaktorius J. Dumčius. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1951, 1955, 1961.

⁷⁸ DUMČIUS, Jonas. Antikiniai tikriniai vardai lietuvių liaudies kalboje. *Mokslo darbai: Istorijos-filologijos mokslų serija*, 1957, III, 171–185; Antikiniai tikriniai vardai lietuvių liaudies kalboje. *Mokslo darbai: Istorijos-filologijos mokslų serija*, 1958, IV, 8–110.

Į J. Dumčiaus tyrimų lauką patenka ne tik antikiniai vardai griežtąja prasme (t. y. atėję iš graikų ir romėnų raštijos), bet ir bibliniai vardai. Lietuvoje antikinių vardų tradicija klostėsi taip. Tam tikra graikiškų ir lotyniškų vardų dalis pateko į gyvosios lietuvių kalbos vartosenos lauką anksčiau nei į lietuvišką raštiją. Vienas ar kitas vardas galėjo būti atėjęs ir anksčiau, bet dauguma pasirodė XIV a. su krikščionyste ir atkeliavo dažniausiai per lenkų kalbą. Tais vardais pakrikštyti lietuviai kai kuriuos tarė pritaikydami prie savo kalbos bei tarmės fonetikos ir morfologijos (Pilypas, Barbora, Antanas, Steponas ir pan.), o kai kuriuose išlaikė lenkų kalbos pėdsakų (Tamošius, Antosė ir pan.). Kadangi pirmieji XVI–XVII a. lietuviški raštai buvo religiniai, tai jų autoriai kartais pateikdavo savo veikaluose liaudines formas, kartais vadovaudavosi kitų tautų svetimų vardų adaptavimo prie savosios kalbos principais, o kartais tiesiog į vardų lietuvinimą nekreipdavo dėmesio. Be to, raštuose buvo ne tik gerokai įvairesnių asmenvardžių, bet gausiau ir vietovardžių bei kitokių vardažodžių nei kasdienėje vartosenoje.

Chronologine tvarka eidamas nuo seniausių lietuviškų raštų, J. Dumčius išrinko asmenvardžius ir aptarė jų lietuvinimo principus bei tendencijas. Disertacija apima lietuviškus raštus nuo XVI a. (Martyno Mažvydo *Katekizmo* (1547), Baltramiejaus Vilento *Enchiridion* (1579) ir Jono Bretkūno *Postilės* (1591), Mikalojaus Daukšos *Katekizmo* (1595)) iki XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje spaudos draudimo laikotarpiu Mažajoje Lietuvoje leistos periodikos⁷⁹, be to, nubrėžia kai kurias vardų lietuvinimo tendencijas tarpukario ir pokario Lietuvoje, aptardamas ir minėtąjį J. Tronskio vadovėlį, atvedusį prie šio grandiozinio tyrimo. Disertantas prisipažįsta, jog reikėjo perskaityti visą lietuvių raštiją, be to, susipažinti su vardų vartoseną vokiečių, lenkų, rusų kalbose, nes iš jų lietuviai perėmė daugiausia vardų. Reikėjo ištirti vardų tarimą Antikoje ir Viduramžiais, ypač tai, kaip lotyniški vardai buvo tariami Galijoje. Darbas yra ne tik lingvistinis, bet ir kultūrinis istorinis,

⁷⁹ Vėliausias į disertacijos tyrimų lauką įtrauktas kūrinytis yra *Ewangeliziskos kalendros ant meto ...: zwaigzdininkizskos ir bažnytizskos Kalendros yra Prusų Prowincui pagal 55 aji sziaurino Platumo Groda ir pagal Swraszyna kavalizsko pruszsko statistizsko Dwaro padarytos / lietuwininkams broliams ant pasinaudojimo lietuwiszkay [sudarytos ir] iszleistos nū J. Trauszio, Prökuls [Priekulė]: Druck und Verlag von G. Trauschies, [1905–1914].*

rodantis, kokių metų kokios kultūrinės srovės veikė vieną ar kitą autorių, kaip tos srovės konkuravo, kirtosi ir pan. Šis fundamentalus veikalas lig šiol tebėra vienintelis bandymas plačiame Europos kontekste ištirti antikinių vardų rašymo tradiciją Lietuvoje nuo Renesanso iki šių laikų.

Visa ši milžiniška sukaupta medžiaga naują gyvavimą ir panaudojimą rado Klasikinės filologijos katedros vykdomame Lietuvos mokslo tarybos finansuojamame projekte „Antikinių tikrinių vardų skaitmeninė duomenų bazė“, kurio rezultatais Lietuvos visuomenė galės naudotis jau nuo šių metų rugpjūčio mėnesio. Baigiamoje kurti duomenų bazėje surinkta apie 12 tūkst. antikinių vardažodžių (asmenvardžių, toponimų, hidronimų, etnonimų, kilmėvardžių ir pan.), pateikiant jų originalo formas ir trumpus aprašus bei pasiūlant pagal vieną sistemą lietuvinamas vardažodžių formas. Tai lig šiol neegzistavusi antikinių vardažodžių sancaupa. Jau dabar galime teigti, kad surinkta vardyno visuma leidžia visiškai naujai pažvelgti į vardų lietuvinimo problemą. Tenka atsiriboti nuo vieno autoriaus vartosenos ar vieno kūrinio vardyno ir aprėpti didžiulį graikiškų ir lotyniškų vardų variantiškumą, istorinę raidą, vartoseną įvairiuose kraštuose ir pan. Būtent vardyno duomenų sutelkimas vienoje vietoje leidžia bendresniu žvilgsniu aprėpti visumą ir nustatyti vardų lietuvinimo kriterijus, formuluoti bendruosius principus ir konkrečias taisykles, t. y. teoriškai sukurti lietuviškos transkripcijos sistemą. Be to, duomenų bazėje atsispindės vardažodžių vartoseną lietuviškoje raštijoje iki mūsų dienų. Kaip tik čia nemenkai prisidėjo J. Dumčiaus disertacija, kurioje sukaupti duomenys, atmetus bibliinius vardus, buvo suskaitmeninti ir naujai pritaikyti elektroninei duomenų bazei.

Apibendrinant galima teigti, kad Jono Dumčiaus rankraštinis palikimas tebėra aktualus, viena vertus – kaip nepublikuotų tekstų šaltinis, kita vertus – kaip mokslinių tyrimų objektas arba pamatinė medžiaga. Šiame straipsnyje atliktas tyrimas rodo, kad, kruopščiai analizuojant rankraščius ir lyginant įvairius archyve saugomus dokumentus, galima gana nuosekliai atkurti Profesoriaus vertimų laiką bei eiliškumą ir daryti išvadas apie jo mokslinius interesus tam tikrais veiklos etapais.

Priedas. JONO DUMČIAUS VERTIMŲ DATAVIMAS

Nuo 1946 m.		
Hesiodas	<i>Teogonia (Theogonia)</i>	be datos
Hesiodas	<i>Darbai ir dienos (Opera et dies)</i>	be datos
Herodotas	<i>Istorija (Historia)</i>	1949.VI–IX
Euripidas	<i>Bakchantės (Bacchae)</i>	be datos
1950 m.		
Aristofanas	<i>Debesys (Nubes)</i>	nėra rankr.
Aristofanas	<i>Paukščiai (Aves)</i>	be datos
Aristofanas	<i>Varlės (Ranae)</i>	VIII.3–19
Aristofanas	<i>Raiteliai (Equites)</i>	be datos
Plautas	<i>Asinarija (Asinaria)</i> (200 eil.)	rugpjūčio pabaigoje (200 eil.)
Plautas	<i>Dėžutė (Cistellaria)</i> I red.	IX.2–6
Terencijus	<i>Broliai (Adelphoe)</i> I red.	IX.9–16
Plautas	<i>Aulularia (Aulularia)</i> I red.	be datos
Plautas	<i>Asinarija</i> (tesinys)	X.7–X.11
Plautas	<i>Bakchidės (Bacchides)</i>	X.11–X.16
Plautas	<i>Belaisviai (Captivi)</i> I red.	X.16–20 ir X.23–27
Plautas	<i>Kasina (Casina)</i> I red.	X.27–XI.2
Plautas	<i>Duonvabalis (Curculio)</i> I red.	XI.6–XI.8
Plautas	<i>Epidikas (Epidicus)</i>	XI.9–11
Plautas	<i>Pirklys (Mercator)</i>	XI.12–XI.23
Plautas	<i>Karys pagyrūnas (Miles gloriosus)</i> I red. (iki 711 eil.)	be datos
1958 m.		
Plautas	<i>Stichas (Stichus)</i>	VIII.15–20
	<i>Lynas (Rudens)</i>	be datos
Plautas	<i>Karys pagyrūnas (Miles gloriosus)</i> I red. (nuo 712 eil.)	VIII.30–IX.4
Plautas	<i>Persas (Persa)</i>	IX.4–9
Plautas	<i>Pūnas (Poenulus)</i>	IX.9–15
Plautas	<i>Laukinis (Truculentus)</i>	IX.15–20
Plautas	<i>Tripinigė (Trinummus)</i>	IX.27–X.3
Hesiodas	<i>Teogonija (Theogonia)</i> II red.	be datos
Plautas	<i>Belaisviai (Captivi)</i> II red.	be datos
Plautas	<i>Dėžutė (Cistellaria)</i> II red.	be datos

Plautas	<i>Duonvabalis (Curculio)</i> II red.	be datos
Plautas	<i>Puodynė (Aulularia)</i> II red.	be datos
Plautas	<i>Kasina (Casina)</i> II red.	be datos
Terencijus	<i>Broliai (Adelphoe)</i> II red.	be datos
Aristofanas	<i>Paukščiai (Aves)</i> II red.	be datos
Aristofanas	<i>Raiteliai (Equites)</i> II red.	be datos
Plautas	<i>Amfitrionas (Amphitruo)</i>	nėra rankr.
Plautas	<i>Komedija su vaiduokliu (Mostellaria)</i>	nėra rankr.
Plautas	<i>Lobis (Vidularia)</i>	nėra rankr.
Petronijus	<i>Satyrikonas (Satyricon)</i>	be datos
Aristotelis	<i>Poetika (Poetica)</i>	nėra rankr.
1959 m.		
Aischilas	<i>Agamemnonas (Agamemnon)</i>	VI.20–29
Aischilas	<i>Choėforos (Choephoroe)</i>	VI.29–VII.3
Aischilas	<i>Eumenidės (Eumenides)</i>	VII.3–7
Sofoklis	<i>Ajantas (Ajax)</i>	VII.8–14
Sofoklis	<i>Trachinietės (Trachiniae)</i>	VII.15–20
Terencijus	<i>Andrietė (Andria)</i>	VIII.1–10
Terencijus	<i>Uošvė (Hecyra)</i>	VIII.10–18
Terencijus	<i>Eunūchas (Eunuchus)</i>	VIII.19–25
Terencijus	<i>Pats save baudžias (Heauton timorumenos)</i>	VIII.25–31
Terencijus	<i>Formionas (Phormio)</i>	VIII.31–IX.3
Vėlesni vertimai		
Seneka	<i>Trojetės (Troades)</i>	1960.VII.9–17, nėra rankr.
Seneka	<i>Šėstantis Herkulis (Hercules furens)</i>	nėra rankr.
Seneka	<i>Faidra (Phaedra)</i>	1960.VIII.17–23, nėra rankr.
Tacitas	<i>Analai (Annales)</i> 1–2 kn.	iki 1961 m.
Menandras	<i>Trečiųjų teismas (Epitrepontes)</i>	iki 1963
Menandras	<i>Bambeklis, arba Mizantropas (Dyscolos)</i> II red.	1963–1965
Menandras	fragmentai	iki 1967
Platonas	<i>Valstybė (Respublica)</i>	po 1976
Aristotelis	<i>Kategorijos (Categoriae)</i>	po 1976
Aristotelis	<i>Nikomachinė etika (Ethica Nicomachea)</i>	po 1976

Literatūra⁸⁰

1. [ALKAJAS, ANAKREPTAS, SOLONAS, KALINAS, TIRTAJAS etc.] Eilėraščių ištraukos. VUB Rankraščių skyrius, F 200–202.
2. AISCHILAS. *Orestėja*. Vertė Jonas Dumčius, 1959. VUB Rankraščių skyrius, F 220–199.
3. AISCHILAS. *Prikaltasis Prometėjas*. Išvertė P. Gaučys. Kaunas, 1937.
4. AISCHILAS. *Prikaltasis Prometėjas*. Vertė R. Mironas. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1947.
5. ARISTOFANAS, *Paukščiai*. Iš senosios graikų kalbos vertė Jonas Dumčius, vertimą redagavo, parengė, komentarus parašė ir bibliografiją sudarė Audronė Kudulytė-Kairienė. Vilnius: Societas Classica, 2013.
6. ARISTOFANAS. *Debesys*. Išvertė P. Gaučys, Kaunas, 1936.
7. ARISTOFANAS. *Debesys*. Vertė Povilas Gaučys. Židinys, 1929, t. X, nr. 8–9, p. 105–117; t. X, nr. 10, p. 210–221; t. X, nr. 11, p. 297–304; t. X, nr. 12, p. 395–406.
8. ARISTOFANAS. *Paukščiai*: I redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1950. VUB Rankraščių skyrius, F 220–203.
9. ARISTOFANAS. *Paukščiai*: II redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–204.
10. ARISTOFANAS. *Raiteliai*: I redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1950. VUB Rankraščių skyrius, F 220–205.
11. ARISTOFANAS. *Raiteliai*: II redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–206.
12. ARISTOFANAS. *Varlės*. Vertė Jonas Dumčius, 1950. VUB Rankraščių skyrius, F 220–207.
13. ARISTOTELIS. *Kategorijos*: I–III redakcija. Vertė Jonas Dumčius. VUB Rankraščių skyrius, F 220–208/211.
14. ARISTOTELIS. *Nikomachinė etika*: I–III redakcija. Vertė Jonas Dumčius. VUB Rankraščių skyrius, F 220–212/214.
15. ARISTOTELIS. *Rinktiniai raštai*. Iš senosios graikų kalbos vertė Jonas Dumčius, Marcelinas Ročka, Vosylis Sezemanas, sudarė Antanas Rybelis. Vilnius: Mintis, 1990.
16. DUMČIUS, Jonas. *Aischilo kūryba*: studija. VUB Rankraščių skyrius, F 220–138.
17. DUMČIUS, Jonas. Antikiniai tikriniai vardai lietuvių liaudies kalboje. *Mokslų darbai*: Istorijos-filologijos mokslų serija, 1957, III, p. 171–185; 1958, IV, p. 8–110.
18. DUMČIUS, Jonas. *Autobiografija*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–6.
19. DUMČIUS, Jonas. *De Sapphūs carmine 2D*: studija, II redakcija, 1947. VUB Rankraščių skyrius, F 220–68.
20. DUMČIUS, Jonas. *Disertacijos byla*, 1958. XII. 6. VUB Rankraščių skyrius, F 220–6.
21. DUMČIUS, Jonas. *Graikų kalba*: vadovėlis respublikos aukštųjų mokyklų filologijos specialybės studentams. Vilnius: Mokslas, 1989.

⁸⁰ J. Dumčiaus rankraščių datavimas pateikiamas pagal šiame straipsnyje atlikto tyrimo rezultatus.

22. DUMČIUS, Jonas. *Iš rankraščių palikimo: atsiminimai, laišškai*. Sudarė, įvadinį straipsnį parašė, paaiškinimus parengė Audronė Kučinskienė. Vilnius: Societas Classica, 2015.
23. DUMČIUS, Jonas. *Iš rankraščių palikimo*: straipsniai. Sudarė, įvadinį straipsnį parašė ir Jono Dumčiaus bibliografiją parengė Audronė Kučinskienė. Vilnius: Aidai, 2012.
24. DUMČIUS, Jonas. *Mokslinių darbų sąrašai, 1930–1981*. VUB Rankraščių skyrius, F 220–51.
25. DUMČIUS, Jonas. *Pareiškimai*. VUB Rankraščių skyrius, F 98–19.
26. DUMČIUS, Jonas. *Sofoklis*. Parengė D. Dilytė. Vilnius: Mokslas, 1992.
27. DUMČIUS, Jonas. *Trumpa istorinė graikų kalbos gramatika*: mokymo priemonė. Vilnius: Vilniaus valstybinis V. Kapsuko universitetas, 1975.
28. DUMČIUS, Jonas. *Utrum Sophocles librum De choro prosa oratione scripserit, necne*: studija, 1942. VUB Rankraščių skyrius, F 220–52.
29. DUMČIUS, Jonas; KUZAVINIS, Kazimieras; MIRONAS, Ričardas. *Elementa Latina*: vadovėlis respublikos aukštųjų mokyklų klasikinės filologijos, lietuvių kalbos ir literatūros, užsienio kalbos ir istorijos specialybių studentams. Vilnius: Mokslas, 1978; 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Mokslas, 1986; 4-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2010.
30. DUMČIUS, Jonas; KUZAVINIS, Kazimieras; MIRONAS, Ričardas. *Lectiones Latinae*: lotynų kalbos vadovėlis LTSR aukštųjų mokyklų studentams filologams ir istorikams. Vilnius: Vilniaus universitetas, 1969.
31. ESCHILIS. *Prikaltas Prometėjis*. Vertė J. Š. [Vaclovas Biržiška]. Vilnius: Vilniaus žinių spaustuvė, 1905.
32. EURIPIDAS. *Bakchantės*. Vertė Jonas Dumčius, iki 1958 pab. VUB Rankraščių skyrius, F 220–215.
33. *Graikų literatūros chrestomatija*. Vadovėlis aukštųjų mokyklų filologijos specialybėms, sudarė J. Dumčius ir L. Valkūnas. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963.
34. HERODOTAS. *Istorija*: I redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1949. VUB Rankraščių skyrius, F 220–221.
35. HESIODAS. *Darbai ir dienos*. Vertė Jonas Dumčius, tarp 1946 ir 1949. VUB Rankraščių skyrius, F 220–223.
36. HESIODAS. *Teogonija*: I redakcija. Vertė Jonas Dumčius, tarp 1946 ir 1949. VUB Rankraščių skyrius, F 220–224.
37. HESIODAS. *Teogonija*: II redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–225.
38. HOMERAS. *Odiseja* (I, 58–118; VI, 73–104). Vertė Jonas Dumčius. VUB Rankraščių skyrius, F 220–233.
39. HOMERO. *Ilijada*. Vertė J. Ralys ir kt., redagavo ir įvadą parašė V. Šilkarskis. Kaunas, 1930.
40. HOMĖRO. *Odiseja*. Vertė J. Ralys. Kaunas: Švietimo ministerijos leidinys, 1921.
41. *Iš antikinės ir renesanso poezijos*: Chrestomatija vidurinei mokyklai su įvadais ir komentarais. Sudarė Jonas Dumčius, Leonas Valkūnas. Vilnius: Valstybinė pedagoginės literatūros leidykla, 1958.

42. *Ištraukos iš romėnų autorių*. Parengė J. Dumčius ir L. Valkūnas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 1970.
43. MENANDARS. *Bambeklis, arba Mizantropas*: II redakcija. Vertė Jonas Dumčius, tarp 1963 ir 1965. VUB Rankraščių skyrius, F 220–229.
44. MENANDRAS. Komedijų fragmentai: I–II redakcijos. Vertė Jonas Dumčius, tarp 1965 ir 1967. VUB Rankraščių skyrius, F 220–230/231.
45. PETRONIJUS. *Satyrikonas*: I redakcija. Vertė Jonas Dumčius, iki 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–234.
46. PETRONIJUS. *Satyrikonas*: II redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1966. VUB Rankraščių skyrius, F 220–235.
47. PLATONAS. *Eutifronas*. Išvertė M. Račkauskas. Kaunas, 1929.
48. PLATONAS. *Fedonas (Apie sielą)*. Išvertė prof. M. Račkauskas. Kaunas, 1930.
49. PLATONAS. *Puota. Faidonas*. Iš graikų kalbos vertė M. Račkauskas, invadą parašė V. Sezemanas. Klaipėda, Švietimo m-jos Knygų leid. kom-jos leidinys Nr. 468, 1935.
50. PLATONAS. *Sokrato apologija. Kritonas*. Vertė M. Račkauskas. Kaunas: „Vairo“ b-vės leidinys, 1927.
51. PLATONAS. *Sokrato gynimasis teisme ir Kritonas*. Vertė A. Smetona, invadą ir komentarus paruošė V. Šilkarskis. Kaunas: Švietimo m-jos Knygų leid. kom-jos leidinys Nr. 467, 1935.
52. PLATONAS. *Valstybė*: I–III redakcija. Vertė Jonas Dumčius, po 1976. VUB Rankraščių skyrius F 220–236/238.
53. PLAUTAS. *Asinarija*. Vertė Jonas Dumčius, 1950. VUB Rankraščių skyrius F 220–239.
54. PLAUTAS. *Aulularina*: I redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1950. VUB Rankraščių skyrius, F 220–258.
55. PLAUTAS. *Aulularina*: II redakcija (*Puodynė*). Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–259.
56. PLAUTAS. *Bakchidės*. Vertė Jonas Dumčius, 1950. VUB Rankraščių skyrius, F 220–240.
57. PLAUTAS. *Belaisviai*: I redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1950. VUB Rankraščių skyrius, F 220–241.
58. PLAUTAS. *Belaisviai*: II redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–242.
59. PLAUTAS. *Dėžutė*: I redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1950. VUB Rankraščių skyrius, F 220–243.
60. PLAUTAS. *Dėžutė*: II redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–244.
61. PLAUTAS. *Duonvabalis*: I redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1950. VUB Rankraščių skyrius, F 220–245.
62. PLAUTAS. *Duonvabalis*: II redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–246.
63. PLAUTAS. *Dvyniai*. Vertė A. Churginas, redagavo ir paaiškinimus paruošė prof. M. Račkauskas. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1947.

64. PLAUTAS. *Dvyniai*. Vertė A. Churginas, redagavo ir paaiškinimus paruošė prof. M. Račkauskas. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1947.
65. PLAUTAS. *Epidikas*. Vertė Jonas Dumčius, 1950. VUB Rankraščių skyrius, F 220–247.
66. PLAUTAS. *Karys pagyrūnas*: I redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1950/1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–248.
67. PLAUTAS. *Kasina*: I redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1950. VUB Rankraščių skyrius, F 220–250.
68. PLAUTAS. *Kasina*: II redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–251.
69. PLAUTAS. *Komedijos*. Vilnius: Vaga, 1970.
70. PLAUTAS. *Laukinis*. Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–252.
71. PLAUTAS. *Persas*. Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–254.
72. PLAUTAS. *Pirklys*. Vertė Jonas Dumčius, 1950. VUB Rankraščių skyrius, F 220–255.
73. PLAUTAS. *Pūnas*. Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–257.
74. PLAUTAS. *Stichas*. Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–260.
75. PLAUTAS. *Tripinigė*. Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–261.
76. PUBLIJUS OVIDIJUS NAZONAS. *Parinktujų eilėraščių vertimas ir lotynų graikų mitologija su trumpuote poeto biografija ir 25 piešiniais*. Parūpino V. Kuliešis, kalbą taisė St. Dabušis. Kaunas: „Vyties“ bendrovės leidinys, 1929.
77. Q. HORATIUS FLACCUS. *Parinktos odės ir epodės*. Parengė T. Šidiškis. Kaunas: Sakalas, 1936.
78. *Sapfo*. Vertė ir sudarė H. Zabolis. Vilnius: Meralas, 2002.
79. SOFOKLIS. *Ajantas*. Vertė Jonas Dumčius, 1959. VUB Rankraščių skyrius, F 220–262.
80. SOFOKLIS. *Antigona*. Vertė J. Š. [Vaclovas Biržiška]. Išleista P. Nėrio kaštais, spaudintas pas Otto v. Mauderodę Tilžėje, 1903.
81. SOFOKLIS. *Karalius Oidipas*. Vertė A. Churginas. *Vairas*, 1935, t. XIII, nr. 1, p. 50–52; nr. 2, p. 163–166; nr. 3, p. 338–341; nr. 4, p. 446–449; t. XIV, nr. 5, p. 66–69.
82. SOFOKLIS. *Trachinietės*. Vertė Jonas Dumčius, 1959. VUB Rankraščių skyrius, F 220–263.
83. SOFOKLIS. *Tragedijos (Antigonė, Karalius Oidipas, Oidipas Kolone)*. Vertė A. Rukša ir A. Venclova. Kaunas: Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisijos leidinys Nr. 505, 1939.
84. TERCENCIJUS. *Broliai*: I redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1950. VUB Rankraščių skyrius, F 220–265.
85. TERCENCIJUS. *Broliai*: II redakcija. Vertė Jonas Dumčius, 1958. VUB Rankraščių skyrius, F 220–266.
86. TERCENCIJUS. *Komedijos*. Vertė Jonas Dumčius, 1959. VUB Rankraščių skyrius, F 220–264.
87. TRONSKIS, Josifas. *Antikinės literatūros istorija*. Vertė L. Valkūnas, redaktorius J. Dumčius. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1951, 1955, 1961.

88. *Visuotinės literatūros chrestomatija*. I-oji dalis: Graikai ir Romėnai. Sudarė J. Talmanas. Kaunas: „Sakalo“ b-vės leidinys, 1930.
89. WEST, M. L. The new Sappho. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 2005, 151, p. 1–9.
90. ŽUKAS, Vladas. *Prisiminimų puslapiai. Pažinti kultūros žmonės*. Vilnius, 2002.

THE LEGACY OF PROFESSOR JONAS DUMČIUS: FROM MANUSCRIPTS TO DIGITAL DATA BASES

Dr. Audronė Kučinskienė, Alius Jaskelevičius

Summary

Professor Jonas Dumčius' archive, stored in the Manuscript Department of the Vilnius University Library is relevant to this day, both as a source of unpublished texts and as an object of scientific inquiry as well as fundamental material. By viewing Jonas Dumčius' legacy as a whole, certain observations can be made regarding his scientific interests and translations at certain points in his personal life and academic career. During the first years of his mature academic career, after his work exchange in Basel, Dumčius felt he was participating in the scientific life of Europe and was sufficiently prepared for this, so he set his thoughts out in Latin, the language of science, understood by all of the world's philologists. He wrote several large scientific studies in Latin, one of which Dumčius intended to defend as his doctoral thesis. After the war, Dumčius focused on his translation work. Available documents lead to the conclusion that *terminus post quem* can be considered written in the year 1946. As is apparent from the study conducted in this article, the larger part of his translations were carried out up to 1960, though much of it was only published posthumously or remains in manuscript form. We can also conclude that Dumčius focused most of his attention on classical drama (both tragedy and comedy), translating entire bodies of Plautus', Terence's and Menander's work and touching upon other dramatists (Aristophanes, Aeschylus, Sophocles and Seneca). Typically, Dumčius did not take on previously translated work, but chose to work on material that had never been translated. From 1958, Dumčius became a prolific academician, writing and publishing (with the help of his fellow co-authors) textbooks and educational tools, eventually settling his focus on writing academic articles towards the last decades of his life, from 1970, and maintaining his translation work throughout.

In 1958, he successfully defended his doctoral thesis "On Classical Proper Names in the Lithuanian Language", an unprecedented attempt in the broader European context to study the written tradition of classical names in Lithuania from the Renaissance to the twentieth century. With the exception of the Biblical names, the data collected in this dissertation was digitised and became the foundation for the *Digital Database of Classical Proper Names*, a project financed by the Research Council of Lithuania.